

8. MAI 1965

«Vi opplevde høydepunktet —»

Den 9. april 1965 mintes nordmennene tyskernes skjendige overfall på Norge for 25 år siden. Den 8. mai feiret man 20-års dagen for frigjøringen. På Bislett stadion i Oslo ble det holdt et kjempestevne. Statsminister Einar Gerhardsen talte:

Den 8. mai 1945 var gledens dag. Norge var igjen fritt. Fem lange års lengsel og drøm var blitt virkelighet. Vi opplevde høydepunktet i et frihetselskende folks liv. Vi hadde bak oss de vonde år med krig, okkupasjon og terror. Vi hadde fått kjenne på kroppen hva det betyr å miste friheten og selvstendigheten. Vi hadde opplevd det nedverdiggende i å bli behandlet som ufrie og mindreverdige mennesker. Vi hadde gjennomgått en hard kur i nasjonal fornedrelse. Men det var vel også det som reiste motstandsviljen. Vi var ikke vant til å lyde fremmede herrer. Vi hadde kjempet og tapt, det er så. Men vi hadde ikke ydmyket oss. Vi hadde en konstitusjonell regjering som førte kampen videre. Og framfor alt: Vi hadde i kong Haakon en høvding som i farens stund ble samlingsmerket for hele nasjonen.

*«Man hørte ingen klasse,
men hele folket til.»*

For de seinere begivenheter ble det avgjørende at regjeringen natta til 9. april avviste det tyske ultimatum om øyeblikkelig overgivelse, at kong Haakon i Elverum neste dag like kategorisk avviste det nye tyske krav, og at Stortinget gjennom Elverum-fullmakten slo fast at kampen skulle fortsette, også om det måtte skje utenfor landets grenser.

Om vår militære innsats i krigens første uker skrev general Otto Ruge fra Nord-Norge: «La gå at meget kunne vært gjort bedre, at noen sviktet,

som man kunne vente mer av, at mange viste at vi ikke var innstilt på krig. — Men likevel: I disse ukene vokste min tro på vårt folk, på offerviljen, på seigheten, på tro og tillit. Jeg har truffet den samme tro og vilje her nord, både blant de som hører hjemme her, og blant de sørfra, som er kommet hit opp for å fortsette striden på ny. Jeg har sett at dette folk ikke vil dø!»

Det var alt dette som skapte det moralske grunnlag for den motstandsbevegelse som etter hvert vokste fram i folket. Men hva var det som gjorde den så sterk og så dominerende i alle samfunnslag? Tro om det ikke var kombinasjonen Hitler-Quisling. Den barbariske tyske nazismen og Nasjonal Samlings landsforræderi ble en fryktelig trusel mot et lite freds- og frihetselskende folk. Overfor denne trusel måtte tidligere motsetninger mellom klasser og partier bli små. Hitlers nazidiktatur og Quislings landsforræderi sveiset det norske folket sammen. La oss ikke se bort fra det faktum at det forekom svikt. Det var noen som gikk med tyskerne og Quisling. Men motstandsbevegelsen fikk kraft og styrke fra tusener på tusener av nordmenn som våget liv og frihet for Norges sak.

Motstandsbevegelsens historie er en historie om mot og offervilje, om lidelser og død. En historie om det beste i et folk. Det skaptes i denne tid et samhold og en solidaritet mellom mennesker som bare oppleves i sjeldne øyeblikk i en nasjons liv. I Fellesprogrammet som ble utformet av representanter for de politiske partier, fikk det denne dramatiske form: «I norske sinn er det skapt et fellesskap som ingen voldsomakt kunne oppløse. Det var ingen som spurte hvilket parti en tilhørte, eller om en var fattig eller rik. Hver god nordmann møtte med sitt offer, sin formue og sitt liv, og det ble iskaldt omkring den vesle flokken som gikk erobrerne til hån. I skyggen av fengslene, konsentrasjonsleirene og retterstedene skaptes et kameratskap vi før ikke visste noe om, en evne til å holde ut, og et samarbeid som vi ikke visste at vi hadde, så vi til slutt fikk være med å oppleve seieren med vår ære og vår selvaktelse i behold.»

I dag bøyer vi våre hoder i takk til våre egne falne. De ofret det største et menneske kan gi: Sitt liv. Vår takk går også til de tusener kvinner og menn som tok del i kampen hver på sin måte — i de væpnede styrker, i handelsflåten, i aktiv strid og i uovervinnelig motstands- og holdningskamp her hjemme. En særlig hyllest til Hjemmefrontens ledelse, som så sterkt bidrog til at overgangen fra krig til fred gikk godt og smertefritt.

8. mai er også Røde Kors-dagen. Fanger i fengsler og konsentrasjonsleirer vil alltid med dyp takknemlighet minnes den hjelp Norges Røde Kors gav.

Det var ikke Norge som vant krigen. Det var våre allierte som stanset den tyske krigsmakten og knuste den tyske nazisme. Det var britene,

russerne, amerikanerne og andre som avgjorde verdenshistoriens mest gigantiske kamp. På en dag som denne kan vi ha lett for å forstørre og forherlige vår egen innsats og glemme den fantastiske innsatsen våre allierte gjorde, og de forferdelige ofre de måtte ta på seg. Vi skylder dem alt. De reddet vår frihet og vår selvstendighet. De gav oss Norge tilbake.

Det ble en lang vei å gå, og vi måtte gjennom mange skuffelser. Men samholdet, samarbeidet og hjelpsomheten gav oss tilbake troen på oss selv. Det fylte oss med tillit og fortrosthing for den framtid som skulle bli vår.

I Fellesprogrammet fikk det uttrykk i disse linjer: «I lyset av framtidens oppgaver vil vi kalle på den samme offervilje, det samme kameratskap og den samme evne til å holde ut og holde sammen. Det skal være vår takk til de som falt i kampen, at vi gjør diktaturets og brutalitetens nederlag til demokratiets og samarbeidets triumf. Sammen vant vi krigen — sammen skal vi vinne freden.»

Vi kan i dag slå fast at disse ord er gått i oppfyllelse. Sammen har vi gjenreist Norge. Sammen har vi vunnet freden. Sammen vil vi som Kongen sa: — «Vise all verden at fred er vårt mål og vårt høyeste ønske.» Men vi har lært noe vesentlig. Vi har lært at vi må stå sammen om de store nasjonale oppgaver. Vi må stå sammen om å verge vår frihet og selvstendighet, og vi må stå sammen om å bygge Norge. Det som skiller, kan være vesentlig nok i dagens situasjon. Sett i historisk perspektiv er det ikke det. Det vesentlige for en nasjon er å bevare fred og frihet, demokrati og selvstendighet. Det vil vi fortsatt stå ubrytelig sammen om!

Leve et fritt Norge!